

V posledních letech stále více přibývá osob, které odcházejí pracovat do jiných států. Tato tzv. přeshraniční migrace může velmi nepříznivě ovlivnit jejich sociální zabezpečení, neboť se potkávají s právními předpisy více států, které upravují nároky na dávky i vlastní podmínky účasti na sociálním zabezpečení často odlišným způsobem. Státy se snaží tyto nepříznivé dopady migrace řešit sjednáváním koordinačních pravidel pro používání svých národních právních předpisů s cílem zajistit, aby migrující osoby nebyly kráceny ve svých sociálních nárocích.

Předkládaná rigorózní práce se zabývá právní úpravou těchto koordinačních pravidel, které jsou obsaženy zejména v právu Evropských společenství (dále rovněž jen ES) a mezinárodních smlouvách o sociálním zabezpečení. Nevěnuje pozornost všem tradičním oborům sociálního zabezpečení, kterých se koordinační pravidla týkají, ale zaměřuje se především na jednu z jeho nejvýznamnějších částí – zabezpečení pro případ stáří, invalidity a ztráty živitele, které můžeme souhrnně označit jako důchodové zabezpečení.¹

Práce je tématicky rozčleněna do pěti hlavních kapitol. První kapitola popisuje okolnosti, které jednotlivé státy vedly ke sjednávání koordinačních pravidel řešících negativní dopady migrace v oblasti sociálního zabezpečení. Druhá a třetí kapitola tvoří hlavní osu celé rigorózní práce. Druhá kapitola je zaměřena na právní úpravu koordinace v právu ES, zejm. v nařízeních Rady (EHS) č. 1408/71 a č. 574/72, zabývá se jejím historickým vývojem, osobním a věcným rozsahem a popisem základních principů, na kterých je celá koordinace založena. Tyto principy jsou obecné a dopadají tak nejen na důchodové dávky, ale i na ostatní dávky sociálního zabezpečení zahrnuté pod koordinační předpisy. Hlavní část druhé kapitoly detailně rozebírá úpravu vztahující se k důchodovým dávkám, podmínky pro stanovení nároku a určení jejich výše. Obdobným způsobem je koncipována i třetí kapitola věnovaná koordinaci důchodových systémů z pohledu mezinárodních smluv. Charakterizuje bilaterální smlouvy, které v minulosti uzavřela Československá, resp. Česká republika, upozorňuje na základní rozdíly mezi nimi z pohledu důchodových dávek a zmiňuje se též o mnohostranných smluvních dokumentech, ke kterým Česká republika přistoupila.

¹ Pojem důchodové zabezpečení, použitý rovněž v názvu této práce, zde nemá vyjadřovat zabezpečovací charakter systému v kontrastu se systémem pojišťovacím. Je třeba jej vnímat v jeho obecném sémantickém významu jako pojem spojovaný s ekonomickým zaopatřením osob pro případy takových sociálních událostí, jako je stáří, invalidita nebo ztráta živitele.

Čtvrtá kapitola se zabývá vztahem komunitární a mezinárodně smluvní úpravy. V závěrečné kapitole je zhodnocení dosavadního vývoje jak právních předpisů ES, zejména s ohledem na nedávné přijetí nového nařízení 883/2004, tak mezinárodních smluv a jsou nastíněny možnosti dalšího rozvoje spolupráce států při ochraně důchodových nároků migrujících osob.

Problematika, která je předmětem této práce, je (zejména v poslední době) velmi flexibilní² a její důkladnější pochopení vyžaduje analýzu vývoje samotných právních dokumentů a v případě komunitární úpravy³ též judikatury Evropského soudního dvora, který tuto právní úpravu ES velmi významně ovlivňuje.

Jde-li o další prameny, ze kterých tato práce vychází, je třeba nejprve poznamenat, že česká odborná literatura prozatím postrádá komplexní zpracování předmětné problematiky. Bylo proto čerpáno z tématicky obecněji zaměřených článků a studií publikovaných v ČR a dále zejména ze zahraniční odborné literatury a materiálů z mezinárodních konferencí, kterých se autor této práce zúčastnil.